

ارمغان طرب

نغمه‌نگاری‌های موسیقی ایران، از صفویان تا مشروطه

**Musical Souvenirs:
European Transcriptions of Persian Music
(1600-1910)**

Shiraz-Beethoven.ir

گردآوری
محسن محمدی

Compiled by
Mohsen Mohammadi

مؤسسه فرهنگ - هنر ماہور
Mahoor Institute of Culture and Arts
تهران ۱۳۹۴ ۲۰۱۵

فهرست

۱۱.....	پیش گفتار.....
۱۳.....	بخش نخست: تصنیفی از دوره‌ی صفویان.....
۱۴.....	یادداشت.....
۱۶.....	تصنیف .....
۱۷.....	بخش دوم: آهنگی از دوره‌ی زندیان.....
۱۸.....	یادداشت.....
۲۰.....	تصنیف .....
۲۱.....	بخش سوم: تصنیف‌های نوازنده‌ان فتح علی شاه .....
۲۲.....	یادداشت.....
۲۶.....	کوراو غلو .....
۲۸.....	تصنیف آذربایجانی .....
۲۹.....	فنجان .....
۳۰.....	شش تصنیف دیگر .....
۳۷.....	مجموعه‌ای از متن تصنیف‌های قاجاری ۱ (الکساندر خوچکو) .....
۸۱.....	بخش چهارم: تصنیف‌های دوره‌ی ناصرالدین شاه و مظفرالدین شاه.....
۸۲.....	یادداشت.....
۹۶.....	ده تصنیف ایرانی .....
۱۰۲.....	بیست تصنیف ایرانی .....
۱۱۲.....	تصنیف‌های ایرانی .....
۱۲۱.....	دوازده تصنیف ایرانی .....
۱۵۷.....	مجموعه‌ای از متن تصنیف‌های قاجاری ۲ .....
۱۸۹.....	مجموعه‌ای از متن تصنیف‌های قاجاری ۳ (ژوکوفسکی) .....

۲۸۱	بخش پنجم: موسیقی دستگاهی
۲۸۲	یادداشت
۲۹۰	آواز ایرانی
۳۰۰	آواز ماهور ۱
۳۰۷	آواز ماهور ۲
۳۱۵	آواز راگ
۳۲۰	دستگاه همایون
۳۲۸	آواز و تصنیف ایرانی
۳۷۹	بخش ششم: موسیقی نظامی
۳۸۰	یادداشت
۳۸۴	سرود ملی ایران برای پیانو
۳۸۵	سرود ملی ایران برای ارکستر
۳۹۲	مارش قجر برای پیانو ۱
۳۹۴	مارش قجر برای پیانو ۲
۳۹۸	تهرانی، کوادریل برای پیانو
۴۰۴	تهرانی، کوادریل برای ارکستر
۴۱۸	مارش Karne برای پیانو
۴۲۰	مارش ایرانی برای پیانو
۴۲۱	مارش ایرانی برای پیانو
۴۲۳	کوادریل ایرانی برای پیانو
۴۲۹	آواز ایرانی برای ارکستر ۱
۴۶۲	آواز ایرانی برای ارکستر ۲
۴۷۸	اصفهان، پولکا برای ارکستر
۴۹۰	کتابشناسی
۵۰۴	نمایه

Table of Contents

Note	12
Part I: A song from the seventeenth century	13
Note.....	15
Song.....	16
Part II: A song from the late eighteenth century	17
Note.....	19
Song	20
Part III: The songs of the court musicians of Fath-Ali Shah ..... (1797-1834)	21
Note.....	24
Koroglu.....	26
Azerbaijani song	28
Fenjān	29
Six Persian songs	30
Song-text collection I (Aleksander Chodžko).....	37
Part IV: The songs of the era of Naseroddin Shah (1848-1896) ..... and Mozaffaroddin Shah (1896-1907)	81
Note.....	90
10 Airs Populaires Persans	96
20 Airs Populaires Persans	102
Airs Populaires Persans.....	113
Twelve Persian Songs	121
Song-text collection II	156
Song-text collection III (Valentin Zhukovski).....	189

Shiraz-Beethoven.ir

Part V: Transcriptions of the classical music (dastgāh)	281
Note.....	288
Hâvâs Irani	295
Avâz-é Mâhoûr I.....	300
Avâz-é Mâhoûr II	307
Avâz-é Râg.....	315
Dèstgâh-é Homâyoûn	320
Avâz et Tèsnîf Persans	328
Part VI: Military music	379
Note.....	382
Hymne National Persan for piano	384
Hymne National Persan for orchestra	385
Kadjars Marsche for piano I.....	392
Kadjars Marsche for piano II	394
Le Téhéranî, quadrille for piano	398
Le Téhéranî, quadrille for orchestra	404
Karne Marsh for piano.....	418
Marche Persane for piano	420
Marche Persane for piano	421
Quadrille Persan for piano	423
Havaz Irani for orchestra I.....	429
Havaz Irani for orchestra II	462
Ispahan, Polka for orchestra	478
Bibliography	495
Index	507

پیش‌گفتار

آثاری که در مجموعه حاضر کنار هم قرار گرفته‌اند حاصل جستجوهایی بوده که از ابتدای شروع تحقیق دکتری در دانشگاه اوترخت در سال ۲۰۱۰ به‌طور مکرر و هر بار با صرف وقت طولانی انجام شده است. قرار گرفتن این آثار در یک مجموعه ارزش زیادی برای پژوهشگران خواهد داشت، خصوصاً که تصویر اصل آثار منتشر می‌شود تا استنتاج بر مبنای اصل منابع ممکن باشد. قطعاً آثار دیگری هست که هم‌چنان در انتظار معرفی باشند، اما بعضی آثار را با آگاهی کنار گذاشته‌ام. از جمله‌ی این آثار «آوازهای درویشان» است که در ابتدای سده‌ی نوزدهم در مجله‌ی موسیقی‌شناسی به‌زبان آلمانی منتشر شد (1822). سال بعد همین مقاله ترجمه شده و در مجله‌ی موسیقی‌شناسی بریتانیا منتشر گشت، اما عنوان آن به «آوازهای درویشان پارسی» تغییر داده شد (1823) ("On the Chorusses of the Persian Dervishes"). در سالیان اخیر مقاله‌ی انگلیسی به‌فارسی نیز ترجمه شده و به موسیقی ایران ارتباط داده شده است (کاشف ۱۳۷۱). اما چنان که در اصل آلمانی مقاله‌ی آمده، گردآورنده‌ی این آهنگ‌ها در استانبول بود نه تهران، و آهنگ‌ها مربوط به درویشان مولویه بودند که طبق سنت طریقت مولویه بر اشعار فارسی مولوی خوانده می‌شدند ("Die Chöre der Derwische" 1822, 693).

آثار بخش‌های یک تا سه و مجموعه بلو فرچایلد به صورت دیجیتال در دسترس بودند، و پس از آن که نسخه‌ی دیجیتالی از آثار دیگر تهیه شد، بعضی از تصاویر دیجیتال در وبسایت‌های کتابخانه‌های مربوط در دسترس قرار گرفتند. اما دسترسی آزاد به همه‌ی تصاویر هنوز ممکن نیست. چند نمونه هم در ژورنال‌های فرانسوی منتشر شده بود که توانستم نمونه‌ای از اصل ژورنال را خریداری و استفاده کنم. در تصنیف‌های فارسی ممکن است که یک شعر با آهنگ‌های متفاوت یا مشابه خوانده شود، یا یک آهنگ بر دو شعر مرتبط یا نامرتبط با هم اجرا شود. ممکن است با تغییر یک پرده یک ملودی و شعر را در دو مایه که در یک پرده اختلاف دارند اجرا کرد، مانند ابو عطا و شوشتري. بسیاری از تصنیف‌های دستگاه‌های سه گاه و چهار گاه در هر دو دستگاه قابل اجرا هستند. با در نظر داشتن این دلایل از مقایسه اشعار و تصنیف‌های مختلفی که در این مجموعه آمده است خودداری کرم. زیرا به این نتیجه می‌رسید که تصنیف‌هایی که اشعار مشابه دارند یکی هستند اما این نتیجه صحیح به نظر نمی‌آمد. تنها به یکی دو تصنیف مانند شازده اعتضاد، میخواهی لبو بیارم، و مژده به بلبل دهید اشاره شده است.

Note

Finding the following sources was the result of a long and time-consuming search that I have carried out since I started my PhD research at Utrecht University in 2010. Having all these works in one volume would be a valuable help to the scholars whose works are related to the music in Persia, especially if the works are published as a facsimile edition. There must be similar works that I failed to find, but I left some works out purposefully. For instance, “Die Chöre der Derwische” which was first published in German in 1822 (“Die Chöre der Derwische” 1822). It was translated into English in 1823 but the title was altered to “On the Chorusses of the Persian Dervishes” (“On the Chorusses of the Persian Dervishes” 1823). Recently, the English version has been translated into Persian as a piece of Persian music (Kasheff 1993). As the original German publication explained, the songs were collected in Istanbul and they were sung by the Turkish Sufis of Mevlevi order (“Die Chöre der Derwische” 1822, 693); however, traditionally the lyrics would be Persian poems by Rumi.

Notations of the part one to part three as well as the song collection of Blair Fairchild were available online, some of the other notations became available after I ordered a digital copy, while the rest are not yet available. A few of these works were published by French journals, and I managed to find and buy the original copies of several journals.

Persian songs can be sung with different melodies, or the same melody can be sung with different lyrics from the same or different poems. It is also common to sing the same song in different modes by changing one fret only, such as the two modes of Abu-'Atā and Shushtari. Many of the songs which are in dastgāh Chahārgāh and dastgāh Segāh could be sung in either one. Having all this in mind, I avoided tracing similar songs across various sources, so that different songs are not mistaken as being the same. Nonetheless, I have referred to several songs, such as Shāzdeh E'tezād, Mikhāhi Labu Biāram, and Mozhdeh be Bolbol Dahid, in order to provide specific examples while discussing the content of a certain volume.

تصیفی از دوره‌ی صفویان

ژان شاردن (۱۶۴۳-۱۷۱۲) جواهرشناسی از فرانسه بود که برای تجارت جواهر سفرهای متعددی به مشرق زمین و ایران انجام داد. محصول جانبی مسافرت‌های او کتاب‌هایی بود که اطلاعاتی دست اول از جوامع مشرق زمین ارائه می‌کرد، اطلاعاتی که تا مدت‌ها از منابع اصلی اروپاییان برای شناختن جوامع مشرق زمین و ایران بود. شاردن فصلی از کتاب خود درباره‌ی ایران را به موسیقی ایرانی اختصاص داده است و در همین رابطه چند تصویر از کتاب‌های موسیقی فارسی را نقل کرده، تصیفی هم برای نمونه آورده است (Chardin 1711, 5:66-73). تا جایی که می‌دانم تصیف شاردن نخستین نغمه‌نگاری اروپایی از موسیقی ایرانی است. این تصیف در کتاب‌های متعددی از موسیقی شناسان اروپایی بازتولید شده (Rousseau 1768, Planche N; W. Jones and Dalberg 1802, XXXXIII; Stafford 1835, Taf. 4; Kiesewetter 1842, App. D, XVI, No 8; Harrison 1973, Illustrations 1289, ۲۲۳). نغمه‌نگاری شاردن فاقد جزئیات و ترثیبات ملودیکی است که معمولاً در موسیقی ایران و مناطق هم جوار دیده می‌شود. از جواهرشناسی که احتمالاً موسیقی هم می‌دانست انتظار نمی‌رود جزئیات پیچیده موسیقی ایران را با نغمه‌نگاری سده‌ی هفدهم میلادی ثبت کند، البته بعدن نیست که شاردن تصیف را برای موسیقیدانی در اروپا خوانده و نغمه‌نگاری در اروپا انجام شده باشد. بهر حال بهتر است این نغمه‌نگاری مایه‌ی بسط و پردازش هنری قرار داده شود، نه اجرای صرف نغمه‌ها.

جالب است که شاردن شعر تصیف را هم زیر نغمه‌نگاری آورده است، البته معلوم نیست که واژه‌ها با دقت زیر هر نغمه آورده شده باشند. برای بازسازی این اثر باید به ترکیب آواها و واژه‌ها توجه دقیق داشت تا به اجرای اصلی آن نزدیک‌تر شد. شعر تصیف با اصطلاح «چوب انار در دست داشتن» شروع می‌شود. این اصطلاح را در تهران نشنیده‌ام و در کتابی ندیده‌ام، اما در سال‌های نخستین دهه‌ی هشتاد خورشیدی که در جنوب لرستان پژوهش میدانی انجام می‌دادم، این اصطلاح را از نوازندگانی لرستان نشنیده بودم. برای صحبت از بداقبالی کسی که در همه کار به بن‌بست بخورد می‌گفتند: «همیشه چوب انار در دست دارد». مطمئن نیستم که تصیف هم همین معنی را گفته باشد اما شکایت از بداقبالی که باعث فراق از محبوب می‌شود در اشعار و تصیف‌های فارسی معمول است.

شعر تصیف

در دست داری چوب نار
از تو می‌آید بُوی بار
دنيا ندارد اعتبار
سنبل بیار
برای شاه من

ژان شاردن
Jean Chardin

A song from the seventeenth century

Jean Chardin (1643-1713) was a French jeweler who made several trips to Asia in the second half of the seventeenth century, including to Persia. Since the early eighteenth century, his travel books have been used by European scholars as invaluable first-hand informative texts on Persia. Chardin dedicated a full chapter of his book on Persia to Persian music, in which he also reproduced some images of Persian musical texts and transcribed one Persian song (Chardin 1711, 5:66–73). To my knowledge, Chardin's transcription included in this book is the earliest written source of a Persian song in European musical notation. His song transcription was later republished in several European books (Rousseau 1768, Planche N; W. Jones and Dalberg 1802, XXXIII; Stafford 1835, Taf. 4; Kiesewetter 1842, App. D, XVI, No 8; Harrison 1973, Illustrations), and it was also included in the appendix of a recent Persian book on the music of the Safavids era (Meysami 2010, 233). Jean Chardin's musical transcription of the Persian song lacks the melodic ornamentations that are typical for the music in Iran and in neighboring cultures. However, a late seventeenth-century jeweler who might have had some music training cannot be expected to be able to render the intricate details of Persian music using the seventeenth-century European musical notation. It is alternatively possible that Chardin learned the song in Persia and, when he returned to Europe, sang it to someone else, most likely a European trained musician who made the transcription. In any case, instead of taking this transcription at face value, one should rather consider it as a starting point in an artistic reconstruction of the song.

Chardin recorded the Persian lyrics below the musical lines, but the text underlay is not clear in the sense that some syllables are not placed under specific notes. In order to get closer to the original version, different ways of assigning syllables to the notes should be examined. The lyrics start with the poetic image of holding a stick of pomegranate wood in hand. I have never heard this expression in Tehran, nor have I read it in any Persian book. However, during my fieldwork in the Lorestan region in the early 2000s, I heard some musicians using the expression. When speaking of someone suffering from constant bad luck, they would say: "he always has a stick of pomegranate wood in hand." It is not certain if the lyrics have the same figurative meaning, yet complaining of bad luck and separation is very common in Persian classic poetry.

You have a pomegranate stick in hand

You smell the scent of the sweetheart (You have been together; you are immersed in sweetheart's dream; you remind me of sweetheart)

The world is not reliable (carpe diem; seize the moment)

Bring hyacinth for my king (sweetheart)

Shiraz-Beethoven.ir

تصنیف‌های دوره‌ی ناصرالدین شاه و مظفرالدین شاه

The songs of the era of Naseroddin Shah and Mozaffaroddin Shah

(M.M. 128.) KIOR-OGLI. (Le fils de l'avoué.)

Soprano 1.

Soprano 2.

1re F. 2me P.

1re F. 2me P.

1re F. 2me P.

1re F. FIN.

E. G. 747.